

El teatre independent a Espanya: 1962-1980

Seminari
19-21 d'octubre de 2016
Barcelona

Institut del Teatre

Diputació
Barcelona

Institut del Teatre

En les dècades dels anys seixanta i setanta del segle passat, els grups de teatre independent a Espanya, vinculats entre si pel seu rebuig frontal al franquisme i per la seva proximitat a l'escena alternativa internacional, van renovar l'escena des de la cultura popular, les aules universitàries, els circuits alternatius i la itinerància com a forma de representació. Va ser un teatre audaç que va incorporar llenguatges escènics contemporanis i que va sumar nous públics. El teatre independent va revolucionar els escenaris, el qual va generar una llarga llista de companyies, trobades i festivals. La seva cronologia s'inicia el 1962, amb el naixement dels primers col·lectius, i finalitza el 1980, amb la seva autoproclamada dissolució durant les Converses de l'Escorial.

Aquest seminari té com a objectiu presentar una visió global del període, una de les etapes més rellevants en la història del teatre del segle XX.

El teatre independent a Espanya: 1962-1980* és un projecte en xarxa de tres anys de durada, en el qual participen les institucions següents: el Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía, el Centre de Documentació Teatral (INAEM), el Museo Nacional del Teatro, l'Institut del Teatre (Diputació de Barcelona) i el Centro de Documentación de las Artes Escénicas de Andalucía (Junta d'Andalusia).

Consulteu tota la informació i documentació sobre el projecte al portal: www.teatro-independiente.mcu.es

El projecte està compost per diversos blocs: la investigació del període, el desenvolupament d'activitats públiques que el facin visible i la presentació d'una plataforma digital que aglutini informació sobre el tema. Fruit d'aquest treball en col·laboració, es desenvoluparan activitats a Madrid, Barcelona i Sevilla. Tanmateix, es planteja la possibilitat de realitzar una exposició itinerant l'any 2018.

* Aquest viatge de tres anys vol ser una celebració de la memòria viva en què alguns dels seus protagonistes participen, d'una manera o altra, en les activitats i en la documentació d'aquest projecte. L'objectiu és que els professionals i espectadors d'avui, especialment els més joves, coneguin i valorin els que van protagonitzar l'escena teatral d'aquell moment.

Conferències i taules de debat

Teatre Estudi, Institut del Teatre

Dimecres, 19 d'octubre

10 h

Inauguració de les jornades, a càrrec de:

Juanjo Puigcorbó, diputat delegat de Cultura, Diputació de Barcelona

Magda Puyo, directora general, Institut del Teatre

10.30 h

Presentació del projecte d'investigació i difusió "El teatre independent a Espanya: 1962-1980", a càrrec de:

Mercè Saumell, Institut del Teatre

Natalia Álvarez, Centro de Arte - Museo Nacional Reina Sofía

Julio Huélamo, Centro de Documentación Teatral

Beatriz Patiño, Museo Nacional del Teatro

Lola Vargas, Centro de Documentación de las Artes Escénicas de Andalucía

11 h

Conferència inaugural "Context del teatre independent a Catalunya", a càrrec de Mercè Saumell

Aproximació als inicis i a la consolidació del teatre independent a Catalunya. Atenció especial a les aportacions metodològiques, organitzatives i estètiques en aquest període, les quals van suposar una radical renovació del teatre català. Un teatre audaç, còmplice amb el públic, en un context polític de canvi.

12.15 h

Pausa cafè

12.45 h

Conferència "Mori el Merma, procés de creació", a càrrec de Joan Baixas

Perspectives sobre Mori el Merma, un espectacle de 1977 de la companyia Teatre de la Claca, dirigida per Joan Baixas i Teresa Calafell. Joan Miró va ser el responsable del disseny escenogràfic i dels personatges, els quals van ser fabricats en tela, goma espuma i pintats pel seu compte. Baixas rememora el procés al costat de valuosos documents audiovisuals del moment.

14 h

Pausa dinar

16.30-18.30 h

Taula rodona "La memòria del teatre independent. Centres de documentació, arxius i museus", amb la participació de:

Anna Valls, Centre de Documentació i Museu de les Arts Escèniques, Institut del Teatre

Natalia Álvarez, Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía

María Jesús Bajo, Centro de Documentación de las Artes Escénicas de Andalucía

Julio Huélamo, Centre de Documentació Teatral

Beatriz Patiño, Museo Nacional del Teatro

Moderadora: Lola Vargas-Zúñiga

Estat de la qüestió de la documentació sobre aquest període en els principals centres institucionals espanyols. Principals col·leccions d'arxiu i museístiques existents, fons fotogràfics, arxius personals, materials audiovisuals, etc. Projectes de futur per a la preservació i difusió d'aquest patrimoni.

Dijous, 20 d'octubre

10 h

Conferència "Cos i gènere en el teatre independent", a càrrec de David Rodríguez Solás

El reflex de nous rols masculins i femenins en el teatre independent. Noves gestualitats, noves sexualitats, nous models corporals. Referents alternatius de gènere a l'Espanya tardofranquista.

11.30 h

Pausa cafè

12-14 h

Taula rodona "Espais alternatius", amb la participació de:

Pilar Aymerich, Chus Cantero
Frederic Roda, Paca Sola

Moderador: Jordi Bordes

El teatre independent va inundar amb les seves gires i festivals la geografia espanyola. En altres escenaris: universitats, col·legis majors, parròquies, ateneus... i el carrer. La recuperació de l'espai públic.

14-16 h

Pausa dinar

16-18 h

Taula rodona "L'impacte del teatre independent a la formació teatral", amb la participació de:

Montse Amenós, Mariano Anós
Hermann Bonnín, Joan Ollé

Moderador: Agustí Humet

El teatre independent va establir nous models i rols professionals que es van transmetre a través de la pràctica professional i de la docència, aportant nous coneixements i metodologies. L'herència del teatre independent va provocar la renovació de la formació teatral, ja sigui en els centres institucionals consolidats o a partir de noves iniciatives formatives.

Divendres, 21 d'octubre

10 h

Conferència "La crítica i el teatre independent", a càrrec de César Oliva

El tractament del teatre independent en els mitjans de comunicació del franquisme i la transició. El paper de la crítica –i dels crítics– al llarg del període i la seva evolució. L'aparició de publicacions especialitzades com Primer Acto, Pipirijania o Yorik.

11.30-12 h

Pausa cafè

12-14 h

Taula rodona "Teatre independent i societat", amb la participació de:

Manu Aguilar, Manel Pousa, Pare Manel,
Ferran Rañé, Rodolf Sirera

Moderador: José Ramón Fernández

El teatre independent va suposar un revulsiu per a molts col·lectius d'aquell moment i un referent generacional en una societat que exigia canvis profunds en les seves estructures.

Participants

Natalia Álvarez

Comissària de projectes d'arts escèniques. Ha treballat a la unitat tècnica d'Iberescena i el 2010 va començar a realitzar les tasques de coordinació i comissariat d'Arts en Viu del Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofia. Ha estat nomenada recentment codirectora dels Teatros del Canal de Madrid. Coordina aquest projecte per part del Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofia.

Montse Amenós

Escenògrafa. Llicenciada en Arts Escèniques per l'Institut del Teatre de Barcelona, on actualment és professora. Entre 1975 i 1995, va treballar al costat d'Isidre Prunés, i tots dos van participar en espectacles emblemàtics del teatre independent com Antaviana (1977), de Dagoll-Dagom. També ha treballat per a cinema i museus i ha rebut nombrosos premis al llarg de la seva extensa trajectòria.

Mariano Anós

Actor, director i pedagog teatral. Es va iniciar en el grup Teatro Universitario de Zaragoza i després va formar part del grup Tábano. El 1973 va formar a Saragossa, al costat de Javier Anós i Pilar Laveaga, el Teatro de la Ribera, grup emblemàtic del teatre independent a Aragó en el qual va romandre fins a 1991. Després ha treballat al Teatro del Templo i com a professor d'interpretació a l'Escola Municipal de Teatre de Saragossa.

Pilar Aymerich

Fotògrafa. Va estudiar teatre a Barcelona i Londres, on es va iniciar en la fotografia i es va especialitzar en el retrat i el reportatge. Destaquen la seva sèrie 1975-1979 Memòria d'un temps sobre la transició a Catalunya, així com reportatges sobre la Nova Cançó i el teatre independent. Ha rebut nombrosos premis i és membre del consell directiu de la Unió de Professionals de la Imatge i la Fotografia de Catalunya (UPIFC).

Joan Baixas

Pintor i director escènic. En l'època del teatre independent, va dirigir la companyia Teatre de la Claca (1967-1988), on va col·laborar amb artistes com ara Joan Miró, Antonio Saura, Lluís Pasqual o Els Joglars. La Claca va viatjar per tot el món, i especialment Mori el Merma (1977), que es va poder veure des de Nova York a Sidney. Ha estat professor de l'Institut del Teatre i segueix investigant sobre l'escena i les arts plàstiques.

Maria Jesús Bajo

Doctora en Ciències de l'Espectacle. Des de 1992 està vinculada al Centro de Documentación de las Artes Escénicas de Andalucía (CDAEA), on és responsable de Projectes i Publicacions. El seu principal àmbit d'investigació és el teatre andalús del segle XX. Ha col·laborat en diferents projectes tant institucionals com privats. Coordina aquest projecte per part del CDAEA de Sevilla.

Hermann Bonnín

Director i actor de teatre i cinema i estudiós de les arts escèniques. Ha dirigit la Real Escuela Superior de Arte Dramático y Danza de Madrid (RESAD) i l'Institut del Teatre de Barcelona, des del qual impulsà una profunda renovació. Posteriorment va ser nomenat director del Centre Dramàtic de la Generalitat de Catalunya. L'any 1997 va ser cofundador i director artístic del Brossa Espai Escènic de Barcelona i en l'actualitat és director artístic de La Seca Espai Brossa.

Jordi Bordes

Periodista cultural des de 1994. Des de 2003, s'especialitza en l'àmbit de les arts escèniques a la redacció del diari El Punt – Avui, i en fa un ampli seguiment a l'àmbit de Catalunya. Actualment, també és president de la plataforma Recomana, que aplega els crítics de teatre, dansa, circ i òpera dels mitjans catalans, tant en paper com digitals.

Chus Cantero

Bilbaí, la seva trajectòria professional transcorre a Sevilla, on es va llicenciar en Econòmiques el 1973. Entre 1971 i 1980, va treballar com a gestor en diferents companyies del teatre independent d'Andalusia (Crótalo, Teatro del Mediodía, Esperpento y Teatro de Repertorio). Després, s'ha vinculat a la gestió cultural de l'administració (Expo 92, Diputación de Sevilla).

José Ramón Fernández

Filòleg, dramaturg, investigador i documentalista del Centre de Documentació Teatral (CDT). És un dels autors més importants de la seva generació al costat de Juan Mayorga i Raúl Hernández Garrido, amb qui va crear el Teatro del Astillero a Madrid. Ha rebut nombrosos premis com ara el Nacional de Literatura Dramàtica o el Lope de Vega. Treballa en aquest projecte per part del CDT.

Julio Huélamo

Doctor en Filologia Hispànica. Ha desenvolupat la seva tasca docent a secundària i en diferents universitats. És autor de diversos llibres d'investigació teatral i actualment dirigeix el Centre de Documentació Teatral (CDT) de l'INAEM, on lidera un ampli projecte de documentació del teatre hispà. Coordina aquest projecte per part del CDT.

Agustí Humet

Actor, músic, pedagog, director musical i escènic. Va iniciar la seva carrera en el teatre independent a l'any 1973 amb la companyia El Globus de Terrassa. Des de 1982 exerceix com a docent a l'Institut del Teatre on ha ocupat diferents càrrecs directius. Ha realitzat diferents cursos internacionals a Itàlia, la Gran Bretanya, Mèxic o Costa Rica.

Participants

César Oliva

Catedràtic de Teoria i Pràctica del Teatre de la Universitat de Múrcia, on va fundar el Teatro Universitario de Murcia (TUM), companyia amb la qual va arribar a muntar més de trenta produccions entre 1967 i 1975. Pioner del teatre independent, va ser nomenat el primer director del Festival d'Almagro el 1978 i més tard ha estat convidat com a docent en nombroses universitats nacionals i internacionals.

Joan Ollé

Va fundar Dagoll-Dagom i dirigí els primers muntatges, i des d'aleshores ha posat en escena uns vuitanta espectacles. És professor de l'Institut del Teatre. Va fundar –amb Jordi Mesalles– el Col·legi de Teatre. Va dirigir el Sitges Teatre Internacional del 1993 al 2000. Ha fet ràdio i televisió, sempre al costat de Joan Barril. Escriu setmanalment a El Periódico de Catalunya.

Beatriz Patiño Lara

Documentalista. Llicenciada en Ciències de la Documentació per la Universitat de Granada. Des de 2007 està vinculada al Museo Nacional del Teatro, com a responsable de la Biblioteca, i forma part de la comissió per al projecte de creació de Redes de Bibliotecas de Museos Estatales (Bimus). Des del novembre de 2015 és directora gerent del mateix museu. Coordina aquest projecte per part del Museo Nacional del Teatro.

José Manuel Pérez Aguilar

Manu Aguilar és el seu nom en l'àmbit de l'escena. La seva llarga trajectòria, iniciada l'any 1965, ha transcorregut pel teatre independent (Estudi de Teatre Albor, Los Goliardos, Tábano i Cooperativa Teatral Denok), per la coordinació o direcció de diversos festivals de teatre amb caràcter nacional o internacional (Vitòria, Saragossa, Madrid, etc.), i com a gestor teatral a diferents administracions públiques.

Manel Pousa, Pare Manel

Sacerdot des de 1975. És rector de parròquies en barris obrers de Barcelona, com ara Verdum i Roquetes. El 2004 va crear la Fundació Pare Manel, des de la qual treballa amb marginats socials. Ha rebut nombrosos premis institucionals i també amonestacions de l'Arquebisbat. Gran amic de Pepe Rubianes, Carles Flavià o Joan Ollé, va participar en els inicis del teatre independent al Cau de la parròquia Villarroel.

Ferran Rañé

Inicia la seva carrera professional a Els Joglars, companyia en la qual participa en cinc espectacles (1970-1977). El seu pas per Dagoll Dagom, impulsa la seva carrera personal com a actor, després de quinze anys de treballs grupals. A partir d'aquí desenvolupa una exitosa carrera en solitari tant en el teatre, com en el cinema i la televisió. Alterna els treballs d'encàrrec amb els seus propis projectes, a través de la seva companyia Esfera Espectacles.

Frederic Roda

Format a l'Institut del Teatre i a la Universitat de Barcelona, es va vincular a la Nova Cançó a través del grup Tricicle el 1968 i al teatre el 1969 amb el Nou Grup de Teatre Universitari (NGTU), pont entre el teatre universitari i el teatre independent. Més tard, ha exercit com a docent a l'Institut del Teatre i com a director artístic a la Fira de Tàrraga. Actualment, dirigeix el Teatre de Ponent de Granollers.

David Rodríguez Solás

Doctor en Estudis Teatral per The City University de Nova York. Ha publicat diversos llibres sobre l'escena hispana contemporània i actualment prepara una investigació sobre el teatre independent a Espanya. Actualment, és professor de la Universitat de Massachusetts Amherst als Estats Units.

Mercè Saumell

Doctora en Història de l'Art. Ha estat professora de teoria teatral a les Universitats de Salamanca i Girona. Des de 1995, treballa a l'Institut del Teatre. Ha format part de diversos grups de recerca acreditats (CSIC, UB) i també de projectes europeus vinculats a les arts escèniques. El seu principal àmbit d'investigació és el teatre català contemporani. Coordina aquest projecte per part de l'Institut del Teatre juntament amb Ferran Adelantado.

Rodolf Sirera

Filòleg i historiador, dramaturg, traductor i gestor públic. El 1972 va formar part del grup independent El Rogle a València amb el seu germà Josep Lluís. La seva obra més representada, editada i traduïda és El verí del teatre (1978). Ha rebut nombrosos premis al llarg de la seva destacada trajectòria, especialment pel que fa a la realitat social i política del País Valencià.

Paca Sola

Actriu. El 1972 va ser una de les fundadores de la companyia Comediants, on ha exercit de directora de projectes durant dècades. Té una àmplia experiència en la producció, gestió i distribució d'espectacles i gires, des dels muntatges del teatre independent dels anys setanta fins als grans esdeveniments dels noranta.

Participants

Anna Valls

Llicenciada en Filologia Catalana per la Universitat de Barcelona i en Documentació per la Universitat Oberta de Catalunya. Postgraus en Gestió i Planificació de Biblioteques (UPF) i Habilitats Directives (UAB). Des de 2006, és la directora del Centre de Documentació i Museu de les Arts Escèniques de l'Institut del Teatre, on ha impulsat un projecte de canvi focalitzat en la difusió del patrimoni.

María Dolores Vargas-Zúñiga

Llicenciada en Geografia i Història i postgrau en Arxivística i Documentació. Responsable de l'arxiu fotogràfic de l'Expo de Sevilla 92. Entre 1997 i 2006 va ser directora del Centro de Documentación de las Artes Escénicas de Andalucía, càrrec que va reprendre el 2012. Compta amb nombroses publicacions i va ser comissària de l'exposició "Teatro independiente en Andalucía". Coordina aquest projecte per part del CDAEA.

Entrevistes

Durant aquestes jornades, al vestibul del Teatre Estudi podran veure's les entrevistes realitzades en el marc d'aquest projecte amb alguns dels protagonistes del teatre independent català:

Anna Rosa Cisquella

Els Joglars, Dagoll Dagom

Josep Anton Codina

Escola d'Art Dramàtic Adrià Gual, Alpha 63, Nova Companyia de Barcelona

Joan Font

Comediants

Joan Maria Gual

A-71

Lluís Pasqual

La Tartana, Teatre Lliure

Mercedes Sampietro

Grupo Cátaro

Diputació
Barcelona

Institut del Teatre

Agencia Analítica de Instituciones Culturales
CONSEJERÍA DE CULTURA